

УДК 336.16

Колодій С.Ю.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ ВНУТРІШНЬОЮ МІГРАЦІЄЮ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ВИДАТКАМИ РЕГІОНАЛЬНИХ БЮДЖЕТІВ

У нашому житті постійно має місце внутрішня міграція населення з одних регіонів до інших. Чому це відбувається, є багато пояснень у географів, політологів, соціологів та представників інших наук. Фінансово-економічна наука у своєму арсеналі має дуже важливе пояснення причин міжрегіональної міграції населення, яке визвало у другій половині 20-го сторіччя чимало дискусій та, що найважливіше, сплеск наукових досліджень цієї проблеми з боку економістів та фінансистів. Цим поясненням є “гіпотеза Тібу” (за іменем її фундатора, американського економіста Чарльза Тібу). У своїй статті “Чиста теорія місцевих видатків”[1] Тібу запропонував пов’язати внутрішню міграцію населення з рівнем надання суспільних благ на місцевому рівні.

Аналіз наукових досліджень. Робота Тібу стала відповіддю достатньо песимістичним дослідженням Самуельсона та інших економістів [2], які стверджували, що економіка самостійно не здатна ефективно виробляти та розподіляти суспільні блага. Споживачі не в змозі виявити свої переваги щодо таких благ, якщо при цьому не витрачають кошти. Навіть якщо вибір здійснюється шляхом плебісциту, думки меншини, що програла, повністю не будуть прийматися до уваги, і тому ця схема не в змозі знайти оптимального рівня надання суспільних благ в конкретному регіоні.

Тібу запропонував інший засіб щодо виявлення споживчих переваг – голосування ногами. Це означає, що жителі, які не вдоволені, наприклад, рівнем освіти в одному регіоні, можуть змінити місце проживання, вибравши регіон, що відповідає їх критеріям освіти. Видатний американський економіст в сфері фіскального федералізму Оутс, у цілому погодившись з міркуваннями Тібу, додав, що в регіоні з більш високим рівнем освіти, скоріше за все, будуть більшими також вартість нерухомості та рівень місцевих податків [3].

Гіпотеза Тібу діє при існуванні наступних умов:

наявність в державі ефективної моделі фіскального федералізму, в якій регіональним властям надано реальну самостійність в сфері формування доходів бюджету та фінансування місцевих видатків;

дуже висока (абсолютна) мобільність населення;

незалежність споживачів суспільних благ у виборі напрямку та місця міграції;

відсутність асиметричності інформації щодо рівня місцевого оподаткування та рівня локальних суспільних благ;

пряма залежність рівня локальних суспільних благ від рівня прямого оподаткування доходів чи власності споживачів цих благ;

відсутність або зведення до мінімуму “ефекту переливу”.

Якщо виконуються усі ці умови, гіпотеза Тібу дає багато відповідей на питання у сфері регіональних фінансів та фіскального федералізму та дозволяє зрозуміти багато явищ, пов'язаних з внутрішньою міграцією населення держави. Наприклад, формування “елітних” та “робітничих” районів у містах та регіонах України.

Проблеми дослідження економічної ефективності гіпотези Тібу, взаємозв'язку між мобільністю населення та цілями і результатами реалізації державної і регіональної фіскальної політики не втратили своєї актуальності, що наочно підтверджується багатьма науковими статтями, які постійно з'являються у провідних міжнародних економічних журналах [4-7]. На жаль, в українській економічній науці ці питання не досліджені належним чином.

Тому ми поставили собі за мету зробити оцінку реалізації гіпотези Тібу в умовах вітчизняного фіскального федералізму та наявних тенденціях внутрішньої міграції населення. Основними завданнями дослідження є:

формулювання гіпотези про існування певної залежності між внутрішньою міграцією та видатками регіональних бюджетів;

обґрунтування вибору показників, які будуть використані в аналізі;

перевірка залежності між показниками міжрегіональної міграції та рівнем надання суспільних благ регіональною владою на основі використання кореляційно-регресійного аналізу;

формулювання висновків на напрямки подальших наукових досліджень даної проблематики.

Основна частина

Дослідження залежності між внутрішньою міграцією населення України та рівнем надання регіональних суспільних благ почнемо з визначеності показників, які будуть використані при аналізі. Вихідними даними для цього буде інформація Міністерства фінансів України про рівень видатків регіональних бюджетів на одну особу наявного населення та Державного комітету статистики України про рівень міжрегіональної міграції населення на 1000 осіб.

Період дослідження: 1999-2005 рр. Цей вибір обумовлено наступними причинами:

на момент дослідження доступна та якісна інформація про виконання місцевих бюджетів охоплювала період з 1999 по 2004 рік; про рівень внутрішньої міграції населення – з 2000 по 2005 рік;

в рамках цього періоду мало місце прийняття Бюджетного кодексу України (діє з 2002 року), яким запроваджено суттєве реформування бюджетних відносин, у тому числі і в сфері фіскального федералізму;

на початку цього періоду Україна вступила до фази сталого економічного зростання, тобто не мали місце економічні потрясіння на кшталт початку 90-х років.

Дані про рівень видатків регіональних бюджетів на одну особу наявного населення у 1999-2004 рр. наведено у таблиці 1.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ ВНУТРІШНЬОЮ МІГРАЦІЄЮ НАСЕЛЕННЯ В
УКРАЇНІ ТА ВИДАТКАМИ РЕГІОНАЛЬНИХ БЮДЖЕТІВ**

Таблиця 1

Видатки регіональних бюджетів на одну особу наявного населення у 1999-2004 р.

Регіон	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Авт. Республіка Крим	320,2	424,7	555	590,7	725,1	942,8
Вінницька	223,7	268,3	345,8	440,4	608,9	698,4
Волинська	270	319,7	402,8	521,2	616,5	754,7
Дніпропетровська	275,6	299,6	450,2	499,1	615,2	793
Донецька	281,2	327,1	428,6	460	566,3	748,7
Житомирська	314,4	299,3	368,8	459,1	597,8	755,9
Закарпатська	340,2	313,7	412,1	481,1	599,2	729,3
Запорізька	376	353,3	426,4	507,5	600,8	738,5
Івано-Франківська	324,4	302	413,4	458,1	610,3	717,8
Київська	505,2	356,4	552	534,1	679,4	814,9
Кіровоградська	272,4	301,7	391,3	456,7	586,1	757,8
Луганська	268,5	261,9	380,8	446,4	538	685,2
Львівська	291,9	307,7	411	470,1	598	737,7
Миколаївська	307,3	299,8	419,1	485,7	632,5	731
Одеська	293,9	326	409,8	495,2	599,9	799
Полтавська	440,3	321,7	427,9	492,6	625,4	751,7
Рівненська	395,1	284,8	401,2	508,5	640,9	794,8
Сумська	255,6	371,5	429,5	464,9	601,9	680,3
Тернопільська	243,3	284	388,8	451,8	584,1	670,8
Харківська	334,7	313,6	451,9	520,7	646,7	775,5
Херсонська	245,3	293	383,1	452,3	558,3	690,6
Хмельницька	268,9	274	371,3	453,6	603	741,2
Черкаська	335,3	304,5	408,7	465,2	612,4	751,6
Чернівецька	202,3	269,6	370,4	434,9	591,9	702,1
Чернігівська	249,5	320,6	410,4	480	607,4	741,3
м. Київ	516,6	842,2	1093,5	1033,4	1451,1	1847,5
м. Севастополь	256,2	420,8	503,3	600,6	850,4	1001,1
Україна	316,9	343,3	459,5	514,3	656,8	817,7

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів України (www.minfin.gov.ua).

З метою проведення якісного кореляційно-регресійного аналізу на основі усунення впливу рівня цін нами розраховано відносний рівень видатків регіональних бюджетів на

КОЛОДІЙ С.Ю.

одну особу наявного населення до середнього по Україні. Результати розрахунків наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Видатки регіональних бюджетів на одну особу наявного населення у 1999-2004 рр., розраховані по відношенню до відповідних показників в цілому по Україні

Регіон	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Авт. Республіка Крим	1,010	1,237	1,208	1,149	1,104	1,153
Вінницька	0,706	0,782	0,753	0,856	0,927	0,854
Волинська	0,852	0,931	0,877	1,013	0,939	0,923
Дніпропетровська	0,870	0,873	0,980	0,970	0,937	0,970
Донецька	0,887	0,953	0,933	0,894	0,862	0,916
Житомирська	0,992	0,872	0,803	0,893	0,910	0,924
Закарпатська	1,074	0,914	0,897	0,935	0,912	0,892
Запорізька	1,186	1,029	0,928	0,987	0,915	0,903
Івано-Франківська	1,024	0,880	0,900	0,891	0,929	0,878
Київська	1,594	1,038	1,201	1,038	1,034	0,997
Кіровоградська	0,860	0,879	0,852	0,888	0,892	0,927
Луганська	0,847	0,763	0,829	0,868	0,819	0,838
Львівська	0,921	0,896	0,894	0,914	0,910	0,902
Миколаївська	0,970	0,873	0,912	0,944	0,963	0,894
Одеська	0,927	0,950	0,892	0,963	0,913	0,977
Полтавська	1,389	0,937	0,931	0,958	0,952	0,919
Рівненська	1,247	0,830	0,873	0,989	0,976	0,972
Сумська	0,807	1,082	0,935	0,904	0,916	0,832
Тернопільська	0,768	0,827	0,846	0,878	0,889	0,820
Харківська	1,056	0,913	0,983	1,012	0,985	0,948
Херсонська	0,774	0,853	0,834	0,879	0,850	0,845
Хмельницька	0,849	0,798	0,808	0,882	0,918	0,906
Черкаська	1,058	0,887	0,889	0,905	0,932	0,919
Чернівецька	0,638	0,785	0,806	0,846	0,901	0,859
Чернігівська	0,787	0,934	0,893	0,933	0,925	0,907
м. Київ	1,630	2,453	2,380	2,009	2,209	2,259
м. Севастополь	0,808	1,226	1,095	1,168	1,295	1,224

Джерело: розраховано автором на основі даних таблиці 1.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ ВНУТРІШНЬОЮ МІГРАЦІЄЮ НАСЕЛЕННЯ В
УКРАЇНІ ТА ВИДАТКАМИ РЕГІОНАЛЬНИХ БЮДЖЕТІВ**

Дані таблиці 2 наочно показують різницю у відносному рівні регіональних бюджетних видатків. Лідерами по цьому показнику є м. Київ, м. Севастополь, АРК, Київська та Дніпропетровська області; аутсайдерами – Тернопільська, Сумська, Луганська, Херсонська, Чернівецька області.

Далі розглянемо дані про внутрішню міграцію населення України. За основу візьмемо відносні показники міграції населення, які надано Державним комітетом статистики України: число прибулих та вибулих до регіонів України, розраховані на 1000 осіб. На наш погляд, найякіснішим показником, який відображає міжрегіональну міграцію населення, є сальдо між числом прибулих та вибулих по кожному регіону. Як й інші сальдові показники, цей, розрахований нами, може мати як позитивне, так і від'ємне значення. Розраховані по регіонам України показники сальдо міграції населення надано в таблиці 3.

Таблиця 3

Сальдо числа прибулих та вибулих до регіонів у межах України на 1000 осіб
наявного населення

Регіон	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Авт. Республіка Крим	-0,6	0,4	0	-0,1	0,2	-0,3
Вінницька	-0,1	0,2	-0,6	-1,2	-1,3	-1,7
Волинська	0	0,6	-0,8	-1,4	-0,7	-0,6
Дніпропетровська	0,8	0,4	0,9	0,6	0,7	0,6
Донецька	-0,2	-0,3	-0,4	-0,4	-0,3	-0,3
Житомирська	-0,5	0,1	-1,2	-1,2	-2,1	-2,2
Закарпатська	-1	-0,9	-1	-1,2	-1,2	-1,2
Запорізька	-0,1	-0,2	-0,1	0	-0,3	-0,6
Івано-Франківська	-0,1	0,1	-0,4	-0,7	-0,6	-0,5
Київська	-1,6	0	-0,4	0,9	0,2	0,3
Кіровоградська	-2,1	-1,8	-3,3	-3,7	-4,7	-5
Луганська	-1,4	-1	-1,5	-1,6	-1,8	-1,5
Львівська	-1	-1	-0,8	-0,7	-0,7	-0,5
Миколаївська	-0,6	-0,4	-0,7	-0,7	-1,4	-0,5
Одеська	-0,3	-0,8	-0,2	-0,5	0	0,2
Полтавська	0,7	0,5	0,2	-0,1	-0,3	0
Рівненська	-0,5	-0,7	-0,4	-0,7	-1,3	-1,3
Сумська	-1,5	-1	-2,2	-2,4	-2,4	-2,1
Тернопільська	-0,8	-0,1	-0,7	-0,8	-1,5	-1,3
Харківська	1,1	0,6	1,9	2,1	2,2	1,5
Херсонська	-1,6	-1,7	-2,1	-2,8	-3,4	-3
Хмельницька	-1,2	-0,5	-1,9	-1,5	-1,8	-2,2
Черкаська	0,2	1,4	0,1	-0,2	-0,8	-0,9
Чернівецька	0,1	-0,1	0,4	0,2	-0,3	-0,1
Чернігівська	-0,6	0,5	-0,9	-1,2	-2,3	-2,1
м. Київ	6,3	2,9	6,9	8,3	11,1	10,7
м. Севастополь	3,5	3,8	4,4	5	5	5,6

Джерело: розраховано автором на основі даних Державного комітету статистики України (www.ukrstat.gov.ua).

Наступним етапом дослідження є перевірка ступеня залежності між показниками внутрішньої міграції населення та видатками регіональних бюджетів. Для цього розраховуємо коефіцієнти одноперіодної кореляції між двома показниками: відносним рівнем видатків регіональних бюджетів на одну особу наявного населення (до середнього по Україні) та сальдо числа прибулих та вибулих по регіонах (на 1000 осіб). Значення розрахованих коефіцієнтів по роках склали: 2000р. – 0,791; 2001р. – 0,572; 2002р. – 0,825; 2003р. – 0,868; 2004р. – 0,885.

Висновки та перспективи подальших досліджень

На основі проведеного дослідження нами була виявлена стійка залежність між рівнем забезпечення регіонів суспільними благами на душу населення та показником міграції населення в межах України починаючи з 2002 року (нагадаємо, що саме з цього року діють положення Бюджетного кодексу України). Незважаючи на низький рівень фіскальної самостійності регіонів, асиметричну інформацію та невиконання інших умов, при яких діє гіпотеза Тібу, кореляційний аналіз наочно показує, що в Україні вона підтверджується. На наш погляд, це можна пояснити, по-перше, відносно високою мобільністю населення, а по-друге, вищими доходами населення (а тому і доходами та видатками місцевих бюджетів) регіонів з позитивним сальдо міграції в межах України.

Дані про міграцію населення за 2005 рік (табл. 3) показують, що основні її тенденції є незмінними, тому, скоріше за все, кореляційний аналіз в цьому році підтвердить високу залежність між досліджуваними показниками. Але слід зауважити, що задля забезпечення об'єктивності та обґрунтованості висновків дослідження треба розширити його границі у часі. Також необхідно провести аналіз залежності внутрішньої міграції населення від середнього рівня його доходів у кожному регіону та порівняти результати обох досліджень.

Список літератури

1. Tiebout C.h. A Pure Theory of Local Expenditures // Journal of Political Economy. – 1956. - №64. – P.416-24.
2. Samuelson P.A. The Pure Theory of Public Expenditure // Review of Economics and Statistics. – 1954. - №36. – P.387-9.
3. Oates W.E. The Effects of Property Taxes and Local Public Spending on Property values: an Empirical Study of Tax Capitalization and the Tiebout Hypothesis // Journal of Political Economy. – 1969. - №77 (8). – P.957-71.
4. Bewley T.F. A Critic of Tiebout's Theory of Local Public Expenditures // Econometrica. – 1981. – №49. – P.713-40.
5. Glomm G. Lagunoff. R. A Tiebout Theory of Public vs. Private Provision of Collective Goods // Journal of Public Economics. – 1998. – №68(1). – P.91-112.
6. Hercowitz Z., Pines D. Migration with Fiscal Externalities // Journal of Public Economics. – 1991. – №46 (2). – P.163-80.
7. Mansoorian A., Myers G.M. On the Consequences of Government Objectives for Economies with Mobile Populations // Journal of Public Economics. – 1997. – №63(2). – P.265-81.

Поступило в редакцію 04.12.2006 з.